

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного університету
«Київський авіаційний інститут»
Доктору юридичних наук, професору
Бабіну Борису Володимировичу

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію ПАШИННОЇ Лілії Василівни на тему:
«Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах збройного конфлікту»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Актуальність дослідження, представленого у дисертації, беззаперечно підтверджується сучасними викликами, з якими стикається міжнародна спільнота. Зокрема, спостерігається тенденція до трансформації характеру військових конфліктів, що дедалі частіше набувають гібридних або внутрішньодержавних форм. За таких умов права і свободи людини, гарантовані міжнародними договорами та національним законодавством, опиняються під серйозною загрозою, а механізми їх забезпечення зазнають суттєвих ускладнень. Відтак системний аналіз міжнародно-правових механізмів захисту прав людини під час збройних конфліктів, особливо в контексті сучасної збройної агресії проти України, має надзвичайно високий теоретичний та практичний інтерес.

Особливу значущість дослідження набуває у зв'язку з трансформацією характеру конфліктів, коли класичні воєнні дії поєднуються з кіберопераціями, інформаційними кампаніями та діями недержавних збройних формувань. Це створює нові виклики для традиційних норм міжнародного гуманітарного права і ставить під питання ефективність існуючих механізмів захисту цивільного населення, військовополонених та інших категорій вразливих осіб. Водночас нагальна потреба адаптації міжнародних стандартів до сучасних умов підкреслює практичну цінність дослідження.

Додаткову актуальність темі надає глобальна політична нестабільність, зростання протистояння між міжнародними центрами сили, недосконалість систем

колективної безпеки та окремі випадки ігнорування норм міжнародного права, що проявляються у невідбиркових атаках, застосуванні заборонених видів озброєння або обмеженні гуманітарного доступу. Тривала агресія проти України, яка особливо загострилася у 2022 році, стала критичним випробуванням ефективності міжнародних правових інструментів захисту прав людини, демонструючи потребу в їхньому переосмисленні та вдосконаленні.

Важливо зазначити, що проведений аналіз міжнародної практики показує системну проблему безкарності за порушення норм міжнародного гуманітарного права, незважаючи на існування широкого спектра міжнародно-правових механізмів, включаючи Женевські конвенції 1949 року, додаткові протоколи до них, рішення Міжнародного кримінального суду та Європейського суду з прав людини. Це підтверджує необхідність комплексного підходу до взаємодії міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини та розробки дієвих механізмів їх реалізації на національному рівні.

Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження визначається не лише нагальністю проблеми захисту прав людини в умовах збройних конфліктів, а й можливістю розробки практичних рекомендацій для удосконалення міжнародного і національного правового регулювання. Науково-теоретичне значення роботи полягає у формуванні сучасної доктрини правового захисту особи, а практичне – у створенні орієнтирів для держав, що прагнуть забезпечувати ефективний захист прав людини навіть в умовах екстремальних викликів.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. Дисертаційна робота Пашинної Л.В. відзначається високим рівнем теоретико-методологічного опрацювання проблематики, цілісністю наукового пошуку та логічною структурою викладу. Авторкою обґрунтовано вибір міждисциплінарної методології, що поєднує діалектичний, історико-правовий, формально-юридичний, герменевтичний, системний, порівняльно-правовий та прогностичний методи. Такий комплексний підхід забезпечив ґрунтовний аналіз

еволюції міжнародно-правових механізмів захисту прав людини під час збройних конфліктів, з урахуванням взаємодії міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини.

Коректність визначення об'єкта, предмета та логіки наукового аналізу відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень у галузі міжнародного права. У роботі представлено широкий спектр джерел, а саме міжнародні договори (Женевські конвенції, Додаткові протоколи, Римський статут), прецедентну практику міжнародних судових інституцій, аналітичні матеріали міжнародних організацій, а також сучасні наукові публікації у фахових виданнях. Результати дослідження отримали апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях і висвітлені у наукових статтях, що підтверджує їхню наукову достовірність та актуальність.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вперше запропоновано цілісну концепцію міжнародно-правового захисту прав людини в умовах збройного конфлікту як комплексного міжгалузевого явища, що поєднує норми гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини. Вперше розроблено підхід до оцінки ефективності застосування міжнародно-правових норм у конкретних конфліктних ситуаціях з урахуванням діяльності ключових міжнародних органів (МКЧХ, ЄСПЛ, МКС). Систематизовано типові порушення прав людини в умовах збройного конфлікту та визначено їхній зв'язок із міжнародно-правовими зобов'язаннями держав.

У роботі удосконалено:

- тлумачення основних категорій, пов'язаних зі збройними конфліктами, у тому числі правове розмежування міжнародних і не міжнародних конфліктів;
- підходи до аналізу міжнародно-правових актів, що регулюють права людини у воєнний час;
- розуміння ролі міжнародних інституцій у сфері моніторингу та контролю дотримання прав людини в умовах збройних конфліктів;

– концепцію державних зобов'язань щодо дотримання прав людини в умовах воєнного стану.

Подальшого розвитку набули положення щодо:

– співвідношення сфери дії міжнародного гуманітарного права та права прав людини;

– правових механізмів обмеження окремих прав людини з урахуванням принципів необхідності, легітимності та недискримінації;

– індивідуальної міжнародно-правової відповідальності за порушення норм гуманітарного права;

– ролі міжнародних організацій і моніторингових місій (ООН, ОБСЄ, МКЧХ) у забезпеченні правового захисту особи;

– значення практики ЄСПЛ для розбудови правових підходів до захисту прав людини в умовах збройного конфлікту.

Дисертантка продемонструвала здатність до самостійного і комплексного наукового пошуку, формулювання оригінальних висновків та пропозицій, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в законотворчій та правозастосовній діяльності, у роботі міжнародних і національних правозахисних інституцій, а також у навчальному процесі.

Представлене дослідження відповідає всім критеріям науковості, має ґрунтовну теоретико-методологічну базу, значну практичну цінність і містить оригінальні результати, що свідчать про вагомий особистий внесок авторки у розвиток науки міжнародного права.

Структура і зміст дисертації. Результати дисертаційного дослідження відображені у 5 публікаціях: трьох статтях у наукових фахових виданнях України та двох матеріалах і тезах міжнародних науково-практичних конференцій.

Дисертаційна робота структурно відповідає вимогам до досліджень такого рівня і становить завершене, логічно послідовне та комплексне наукове дослідження, яке поєднує теоретичні засади, історико-правовий аналіз, прикладні аспекти

міжнародно-правових механізмів захисту прав людини в умовах збройних конфліктів та пропозиції щодо їх удосконалення на національному рівні.

Загальний обсяг роботи становить 257 сторінок, із яких основний зміст охоплює 205 сторінок. Список використаних джерел викладено на 52 сторінках та містить 409 позицій, серед яких значна частина іноземними мовами.

Рукопис дисертації складається зі вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, окреслено методологію, наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, а також відображено апробацію отриманих результатів.

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади становлення міжнародно-правового захисту прав людини в умовах збройних конфліктів. Проаналізовано історичні аспекти розвитку відповідних правових норм та критерії визначення збройного конфлікту у міжнародному гуманітарному праві.

Другий розділ присвячений аналізу універсальних і регіональних стандартів захисту прав людини під час збройних конфліктів. Особливу увагу приділено функціонуванню міжнародних інституційних механізмів, що забезпечують дотримання міжнародних зобов'язань держав.

У третьому розділі розглянуто співвідношення міжнародного гуманітарного права та національного законодавства у сфері захисту прав людини в період збройних конфліктів. Досліджено процеси імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національну правову систему України, а також проаналізовано напрями удосконалення нормативних і інституційних механізмів у сучасних умовах.

Висновки логічно узагальнюють результати дослідження та відповідають поставленим завданням. Структура дисертації демонструє взаємозв'язок між теоретичними положеннями, практичним досвідом і науковими пропозиціями, а

також забезпечує комплексне висвітлення проблематики міжнародно-правового захисту прав людини під час збройних конфліктів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження мають прикладну цінність для вдосконалення теоретичних засад міжнародного права та формування ефективної правозастосовної практики у сфері захисту прав людини в умовах збройного конфлікту. Основні положення та висновки можуть бути використані у законотворчій діяльності, у практиці органів державної влади, правоохоронних і правозахисних інституцій, у правозастосовній діяльності судів, у системі підготовки фахівців у сфері міжнародного права, а також у подальших наукових дослідженнях. Практичні рекомендації спрямовані на підвищення ефективності механізмів реалізації міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини відповідно до сучасних викликів безпеки та міжнародно-правових стандартів.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертаційного дослідження та наукових праць Пашинної Л.В. засвідчив дотримання принципів академічної доброчесності. У текстах відсутні випадки плагіату, фальсифікації чи фабрикації результатів, а наявні запозичення супроводжуються коректними посиланнями на джерела. Представлені результати є самостійними, належним чином обґрунтованими та підтвердженими, що відповідає вимогам академічної етики й стандартів наукової діяльності.

Зауваження до дисертації. Дисертаційна робота Пашинної Л.В. загалом вирізняється високим рівнем теоретичного і практичного опрацювання матеріалу, однак окремі аспекти дослідження потребують уточнення або можуть бути вдосконалені у майбутніх наукових розвідках автора. Зокрема, у третьому розділі, підрозділі 3.2, доцільним виглядало б поглиблення аналізу інституційного механізму. У роботі слушно підкреслюється важливість реформування інституцій та їхньої взаємодії з міжнародними організаціями, проте бракує конкретного аналізу ролі таких органів, як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, судова

система (особливо Верховний Суд), прокуратура, Національна поліція та Служба безпеки України. Важливо було б показати, як саме їхня діяльність адаптується до умов збройного конфлікту.

Треба зазначити, що окремо заслуговує на увагу питання ратифікації Римського статуту. Позитивні аспекти членства України в Міжнародному кримінальному суді розглянуті досить широко, однак варто було б окреслити й потенційні виклики, серед яких ризик політизації процесів, необхідність здійснення фінансових внесків до бюджету МКС, а також можливі колізії юрисдикцій із національною судовою системою.

Вказані зауваження мають уточнювальний характер і жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації. Робота демонструє належний рівень самостійного наукового дослідження, відзначається актуальністю, теоретичною виваженістю та практичною значущістю.

Загальний висновок. Дисертація Пашинної Лілії Василівни «*Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах збройного конфлікту*», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» галузі знань 29 «Міжнародні відносини», виконана на високому теоретичному та методологічному рівні. Дослідження повністю відповідає вимогам, визначеними наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. За результатами прилюдного захисту дисертації авторка – Пашинна Лілія Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Рецензент:

Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного та європейського права
Факультету права та міжнародних відносин
Державного університету
«Київський авіаційний інститут»

